

Стадник К. О.,*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри державного управління і права
Київського університету культури*

ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНЦЕНТРАЦІЇ

Анотація. У статті визначено та проаналізовано завдання державної правової політики у сфері забезпечення процесів економічної концентрації. Державна правова політика цієї сфери повинна відбуватися з урахуванням розподілу економічної влади та забезпечення регулятивного впливу держави. Контроль за нагромадженням капіталу та обмеженням економічної концентрації має стати одним з основних завдань у сфері економічної концентрації.

Ключові слова: державна правова політика, економічна концентрація, концентрація капіталу, Антимонопольний комітет України, конкуренція.

Постановка проблеми. У кожній економічній системі є свій національний господарський механізм, притаманний лише їй. Він охоплює не лише підсистему організаційно-господарських відносин, а й увесь накопичений досвід економічної системи як такої. В Україні існує порядок фрагментарного регулювання економічної політики країни. Тому питання формування власних правових позицій модернізації національного господарського порядку є надзвичайно актуальними. Саме тому формування відповідних правових завдань державної політики щодо економічної концентрації має стати першочерговим завданням модернізації вітчизняного господарського законодавства. Недоліки правового регулювання економічної концентрації сприяють виникненню недоліків державної антимонопольно-конкурентної політики. Аналіз норм законодавства щодо економічної концентрації свідчить про нагальну потребу його подальшого удосконалення в напрямку визначення завдань державної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державної політики у сфері економічної концентрації досліджували у своїх роботах такі вітчизняні науковці: І.Г. Андрущенко, Д.В. Задихайло, Г.В. Ільющенко, В.В. Костицький, Д.А. Сорокін, В.І. Шевченко, С.С.Шумська та ін. Проте, незважаючи на наявність значної кількості досліджень щодо цього питання, дискусійними залишається значна кількість аспектів.

Мета статті – визначити завдання державної правової політики у сфері економічної концентрації, спираючись на сучасні глобалізаційні економічні процеси.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ст. 42 Конституції України [1] проголошує гарантування підтримки конкуренції та недопущення зловживання монополією становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісної конкуренції. Види й межі монополії визначаються Законом. П. 6 ч. 1 ст. 10 Господарського кодексу України [2] одним із напрямків економічної політики, затверджених державою, визначає антимонопольно-конкурентну, яка спрямована на створення оптимального конкурентного середовища діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення їхньої взаємодії в умовах недопущення проявів дискримінації одних суб'єктів іншими, насамперед у сфері монопольного ціноутворення та за рахунок зниження якості про-

дукції, послуг, сприяння зростанню ефективної соціально орієнтованої економіки. Варто звернути увагу на думку Д.В. Задихайла, стосовно того, що економічна політика держави - це форма реалізації державою власної суверенної економічної влади та відповідних функцій, що є організаційно інституціалізованою як особливий тип та процес діяльності, механізм якого складається з формування та здійснення офіційно затвердженого алгоритму застосування правових засобів державного впливу на зміст, структуру та динаміку внутрішньо- та зовнішньоекономічних відносин; макроекономічні властивості ринкової рівноваги шляхом відповідної корекції змісту правового господарського порядку з метою досягнення програмно визначених кількісних та якісних властивостей функціонування національної економічної системи, забезпечення економічного народовладдя та суверенітету України [3; с. 5].

Згідно з чинним законодавством, державним органом зі спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції в підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель, є Антимонопольний комітет України (далі - АМКУ). Основним завданням АМКУ є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій (ст. 1; пп. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про Антимонопольний комітет України») [4]. Зазначена діяльність АМКУ здійснюється з метою запобігання монополізації товарних ринків, зловживання монополією становищем, обмеження конкуренції (п. 1 ст. 22 Закону України «Про захист економічної конкуренції») [5].

Аналіз чинного законодавства дає можливість зробити висновок, що на сьогодні завдання державної правової політики у сфері економічної концентрації не визначені. Вони мають забезпечувати низку важливих суспільно-економічних чинників функціонування національних ринків економіки, які доцільно розподілити на три групи:

1) здійснення державою розподілу економічної влади суб'єктів економічної системи. Він має також відбутися й між суб'єктами господарювання, які вже досягли значних параметрів концентрації та їхніх об'єднань. Економічна влада - це базовий тип суспільної влади, який виникає та реалізується в межах економічної системи у стосунках між її суб'єктами, яким властивий особливий за характером, змістом та інтенсивністю вольовий вплив на економічну поведінку контрагентів, на порядок функціонування економічних інститутів з метою використання належних їм переваг для забезпечення власних інтересів [6; с. 166-167]. Безпрецедентної динаміки у XXI ст. набули глобалізаційні процеси, які трансформували й продовжують трансформувати системи розподілу світової економічної влади. Проте така влада розподілена не пропорційно між провідними економічно розви-

нутими країнами світу та іншими. У зв'язку з цим виникає тенденція економічної концентрації в розпорядженні фінансових посередників, які отримують економічну владу й важелі впливу на процеси здійснення контролю за діяльністю економічної концентрації; впливають на визначення стратегічно важливих напрямків промислової політики та ін. Зазначені явища вимагають подальшого вивчення. Зокрема одним із аспектів є аналіз впливу ступеню концентрації власності в системі корпоративного управління та оцінка ефективності компаній, що знаходяться під контролем різних типів власників, котрі домінують [7; с. 37];

2) метою держави має стати контроль і підтримка необхідного рівня економічної концентрації в умовах глобальної економічної конкуренції. Проте на часі законодавець обмежується лише контролем за зазначеними процесами. Так, були внесені зміни до Закону України «Про захист економічної конкуренції» та «Про Антимонопольний комітет України». Це спільний законопроект АМКУ та Комітет із питань економічної політики. АМКУ видали роз'яснення щодо удосконалення процедур контролю за концентрацією суб'єктів господарювання та участю осіб, до яких застосовуються санкції від 17.12.2017 р. [8]. У роз'ясненні зазначається, що дозвіл на концентрацію не надається, якщо на дії, вчинення яких потребує одержання такого дозволу органів АМКУ, поширюються спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції), передбачені у ч. 1 ст. 4 Закону України «Про санкції» та інші положення;

3) держава має забезпечувати регулятивний вплив на розвиток економічних відносин. До шляхів такого впливу належать такі:

а) необхідність забезпечення державою актуальних умов для економічної конкуренції за допомогою запобігання стану невинуватеного домінувального становища на ринках; врахування чинників, які впливають на порушення стану конкуренції в Україні (субсидії підприємствам, неоднаковість встановлення цін на енергоносії, пільгове оподаткування, розподіл державних замовлень, використання податків і митних зборів як

засобу впливу на суб'єктів господарювання, способи та засоби підтримки збиткових підприємств);

б) державне контролювання за нагромадженням капіталу (банківського, інтелектуального тощо). Нагромадження капіталу здійснюється шляхом його концентрації та виведення за кордон. Метою такого контролю є розбудова виробничих та збутових ланцюгів, що оптимізують витрати шляхом використання місцевих конкурентних переваг;

в) стимулювання державою динаміки інвестиційних потоків капіталу до виробництв, котрі мають перспективу швидкого конкурентоспроможного розвитку згідно з цілями економічної політики держави в міжгалузевому контексті. Відповідно до Указу Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020» [9] в Україні передбачено здійснення реформи захисту економічної конкуренції. Абз. 3 п. 6 вищезазначеного нормативно-правового акту зазначає, що для підтримки інвестиційної активності та захисту прав інвесторів потрібно забезпечити ефективний захист права приватної власності, зокрема судовими органами, гармонізувати із законодавством Європейського Союзу положення законодавства України щодо захисту прав національних й іноземних інвесторів та кредиторів, захисту економічної конкуренції; запровадити стимулюючі механізми інвестиційної діяльності, орієнтуючись на найкращу світову практику;

г) здійснення аналітичного державного контролю за суб'єктами природних монополій із метою визначення територіальності розташування таких монополій та їхньої кількості. В українській сучасній економіці під час формування конкурентного середовища інтереси природних та технологічних монополій зіштовхнулися. Так, відповідно до зведеного переліку суб'єктів природних монополій, станом на 31.12.2017 р. [10] найбільша кількість суб'єктів природних монополій розташована в Полтавській (388), Херсонській (289) та Київській (271) областях (див. Таблицю даних про суб'єкти природних монополій).

Таблиця даних про зведений перелік суб'єктів природних монополій.

№	Назва регіону	Кількість суб'єктів
1.	Автономна Республіка Крим та місто Севастополь	17
2.	Вінницька область	62
3.	Волинська область	72
4.	Дніпропетровська область	27
5.	Донецька область	21
6.	Житомирська область	108
7.	Закарпатська область	53
8.	Запорізька область	124
9.	Івано-Франківська область	58
10.	Київська область та місто Київ	271
11.	Кіровоградська область	106
12.	Луганська область	26
13.	Львівська область	134
14.	Миколаївська область	115
15.	Одеська область	61
16.	Полтавська область	388
17.	Рівненська область	76
18.	Сумська область	103
19.	Тернопільська область	49
20.	Харківська область	158
21.	Херсонська область	289
22.	Хмельницька область	73
23.	Черкаська область	10
24.	Чернігівська область	88
25.	Чернівецька область	28
Загальна кількість суб'єктів господарювання		2517

д) державне регулювання та обмеження концентрації капіталу в секторах, що мають тенденцію до утворення монопольного (домінуючого) становища;

е) державний контроль та обмеження концентрації капіталу в неконкурентоспроможних сегментах національної економіки (глобальної конкуренції).

Висновки. Враховуючи вищевикладене, нагальним питанням сьогодення серед завдань державної правової політики у сфері економічної концентрації є визначення пріоритетних завдань держави у зазначеному напрямі. Держава повинна поєднувати не лише контроль за економічною концентрацією, а й приймати безпосередню участь у цих процесах.

Держава має створювати нормативно-правову базу для визначення завдань державної правової політики у сфері економічної концентрації, що дозволить забезпечувати збалансованість різних інтересів щодо процесів економічної концентрації. Участь держави в процесах економічної концентрації особливо необхідна на усталених ринках (агропромисловий, промисловий та ін.) та ринках, що розвиваються (наукоємних, інноваційних та ін.). Метою формування завдань державної правової політики у сфері економічної концентрації є відповідність структури національної економіки викликам сучасності.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
3. Задихайло Д.В. До концепції правового забезпечення механізму економічної політики держави. Теорія і практика правознавства. 2014. Вип.1 (5). С. 1–12. URL: http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirmik/1.2014/5.1.pdf (дата звернення: 01.02.2018).
4. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 р. № 3659-XII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50. Ст. 472.
5. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст. 64.

6. Задихайло Д.В. Економічна влада в контексті правового регулювання господарських відносин. Вісник Національної академії правових наук України. 2013. № 4 (75). С. 163–171.
7. Мірясов Ю.О. Інститут «заочної власності» і економічна влада. Соціальна економіка. 2016. № 2. С. 31–38.
8. Щодо удосконалення процедур контролю за концентрацією суб'єктів господарювання за участю осіб, до яких застосовуються санкції: Роз'яснення АМКУ від 17 грудня 2017 р. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/138953> (дата звернення: 01.02.2018).
9. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015 / Президент України. Офіційний вісник Президента України. 2015. № 2. С. 14. Ст. 154.
10. Зведений перелік суб'єктів природних монополій. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=136411&schema=main> (дата звернення: 01.02.2018).

Стадник Е. А. Задания государственной правовой политики в сфере экономической концентрации

Аннотация. В статье определены и проанализированы задания государственной правовой политики в сфере обеспечения процессов экономической концентрации. Государственная правовая политика в указанной сфере должна происходить с учетом распределения экономической власти и обеспечения регуляторного воздействия государства. Контроль над накоплением капитала и ограничением концентрации капитала должен стать одним из основных заданий в сфере экономической концентрации.

Ключевые слова: государственная правовая политика, экономическая концентрация, концентрация капитала, Антимонопольный комитет Украины, конкуренция.

Stadnyk K. Problems of the state legal policy in the field of economic concentration

Summary. The article defines and analyzes the tasks of the state legal policy in the sphere of providing economic concentration processes. The state legal policy in this area has to occur taking into account the distribution of economic power and ensuring the regulatory influence of the state. Control over capital accumulation and limitation of economic concentration has to be one of the main problems in the field of economic concentration.

Key words: state legal policy, economic concentration, concentration of capital, antimonopoly committee of Ukraine, competition.